

ถอดบทเรียน การพัฒนาวิชาการสายรับใช้สังคม โดยมหาวิทยาลัยนาร์ออง : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิชาพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม...มากกว่าการรับใช้สังคม

วิชาพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ TU100 เป็นรายวิชาหนึ่งที่เกิดขึ้นในหมวดวิชา การศึกษาทั่วไป โดยมุ่งหวังที่จะปลูกฝังความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมให้กับนักศึกษา หัวใจสำคัญที่เป็น ความคิดพื้นฐานของวิชานี้ ได้แก่

๑. คนที่จะพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมไม่ใช่อาจารย์ แต่เป็นตัวของ นักศึกษาเอง ดังนั้นอาจารย์จึงมีหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ (Facilitator) ให้นักศึกษา ในวิชานี้ นักศึกษาจึงเป็นประธาน (Subject) ในการเรียนรู้ ไม่ใช่กรรม (Object) ของอาจารย์ดังเช่นการเรียนรู้อยู่ในรูปแบบ เก่า กระบวนการของการเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงเป็นแนวระนาบไม่ใช่แนวตั้ง คือ นักศึกษามีเสรีภาพในการ เลือกปัญหาที่อยากแก้ไข เลือกโครงการที่อยากทำด้วยตนเอง โดยนักศึกษาจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งจาก การทำงานในกลุ่มย่อย การนำเสนอโครงการ และการเรียนรู้ในห้อง

๒. การเรียนรู้เป็นแบบ Problem-Based Learning และ Project-Based Learning ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่ สาเหตุคือตัวนักศึกษาเองที่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่มีอยู่ จึงให้นักศึกษาลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์บุคคลต่างๆใน ชุมชน เช่น แม่บ้าน คนเก็บขยะ รถป. เป็นต้น เพื่อเชื่อมโยงให้ได้ว่านักศึกษาเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ เกิดขึ้นในสังคมอย่างไร เมื่อเชื่อมโยงได้ คือเห็นและตระหนักรู้ว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาแล้ว นักศึกษาจะมองเห็นถึงแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อไม่ให้ตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างปัญหาต่อไป ซึ่งจะเกิด เป็นโครงการที่นักศึกษาร่วมกันทำ ดังนั้นจึงคาดหวังว่าจากคนที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา เขาจะกลายเป็น พล(พะ-ละ) ของเมืองหรือเป็นกำลังของเมืองต่อไป

การเรียนการสอนแต่เดิมทั่วไปซึ่งมีลักษณะเป็นแนวตั้ง มีปัจจัยสำคัญเกี่ยวข้อง ๓ ประการ คือ ๑.ผู้สอน ๒.ความรู้ ๓.ผู้เรียน แต่การเรียนการสอนในวิชาพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคมได้เปลี่ยน จากแนวตั้งเป็นแนวราบ เนื่องจากได้เปลี่ยนให้ความรู้กับผู้เรียนเป็นเรื่องเดียวกัน นักศึกษาจะเรียนรู้เรื่องของ ตัวเอง เพราะนักศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา เขาจึงต้องลงมือ แก้ปัญหาด้วยตัวเอง

ผู้ร่วมถอดบทเรียนมองว่าจริงๆแล้วสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นในทุกๆที่ ก็เกิดขึ้นจากกลุ่มหรือฝ่าย ต่างๆที่มุ่งรับใช้สังคมด้วยกันทั้งสิ้น หากแต่พวกเขาเลือกใช้วิธีการต่อสู้และเข่นฆ่ากันเพื่อให้ได้มาซึ่งการรับใช้ สังคมในรูปแบบที่ตนเองเห็นว่าเหมาะสม ดังนั้นวิชาพลเมืองจึงไม่ได้เป็นเพียงวิชาที่สอนให้นักศึกษารับใช้ สังคมเท่านั้น แต่เป็นการฝึกให้คนอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตยที่เคารพกติกา เคารพสิทธิของผู้อื่น และเคารพความแตกต่างด้วย

สำหรับการเรียนการสอนในเชิงปฏิบัติแล้ว สำนักทะเบียนจะทำการละนักศึกษาจากทุกคณะ และจัด กลุ่มเป็นห้องละ ๕๐ คน โดยมีอาจารย์ ๑ ท่าน และในแต่ละห้องจะมีการแยกย่อยนักศึกษาเป็น ๔ กลุ่ม โดยมี หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการให้นักศึกษาเกิดกระบวนการกลุ่มเรียนรู้ ส่วนอาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้จัด กระบวนการเรียนรู้

ในส่วนของการทำโครงการของนักศึกษา นักศึกษาสามารถเลือกทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในฐานะพลเมืองได้ตามความสนใจ โดยจะมีอาจารย์เป็นผู้คอยชี้แนะ นำทางให้นักศึกษามองเห็นภาพในมุมที่กว้างขึ้นโดยใช้กระบวนการต่างๆในห้องเรียน ตัวอย่างเช่น ในภาคการศึกษาที่ผ่านมา มีนักศึกษาที่สนใจจะทำโครงการเกี่ยวกับเรื่องขยะ (การจัดการขยะ/การแยกขยะ) อย่างมาก เนื่องจากได้มีการพานักศึกษาไปดูบริเวณโรงขยะของมหาวิทยาลัย ซึ่งทำให้นักศึกษาเห็นว่าพวกเขาได้สร้างขยะจำนวนมาก และการที่เขาไม่แยกขยะอย่างจริงจังทำให้โรงขยะมีภาระเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าความคิดและความตั้งใจจะทำโครงการเรื่องขยะจะเป็นเรื่องที่ดีในฐานะพลเมือง แต่อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องชี้ให้นักศึกษาเห็นภาพที่กว้างขึ้นว่า หากนักศึกษาทุกคนที่ได้ไปเยี่ยมโรงขยะคิดโครงการเหมือนกันหมด นักศึกษาจากทุกห้องทำโครงการเดียวกันหมด แล้วมิติอื่นในฐานะพลเมืองมันจะไม่หายไปหรือ เป็นการนำพาให้นักศึกษาระดมความคิดเพื่อทำหน้าที่ในฐานะพลเมืองในแง่มุมที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลทำให้นักศึกษาบางส่วนตัดสินใจเปลี่ยนโครงการ โครงการที่มีความแตกต่างหลากหลายในภาพรวมจึงเกิดขึ้น ซึ่งจะสะท้อนให้นักศึกษาเห็นในภาพใหญ่ว่าในฐานะพลเมืองที่ดีนั้น บทบาท หน้าที่ที่นักศึกษาลงมือทำเพื่อสังคมนั้นมีได้มากมาย และอาจไม่จำเป็นต้องกระจุกตัวทำอยู่แต่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น เป็นต้น การทำหน้าที่ของอาจารย์ หรือผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ จึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่การโยนโจทย์ลงไปให้นักศึกษาเท่านั้น แต่อาจต้องคอยชี้ทาง แนะนำ สนับสนุน เพื่อเสริมแถมมุมมองความคิดให้นักศึกษาได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองในที่สุด

กว่าจะเป็น TU100 วิชาพลเมือง

ก่อนที่จะมีวิชา TU100 วิชาพลเมืองนั้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีรายวิชาบังคับในหมวดวิชาพื้นฐานอยู่แล้ว ๓ วิชา คือ TU110 TU120 และ TU130 ซึ่งเป็นวิชาสหวิทยาการทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ วิชาละ ๓ หน่วยกิต ดังนั้นการจะแทรกให้เกิดรายวิชาใหม่ ๓ หน่วยกิต อาจหมายถึงการต้องสละทิ้งรายวิชาเดิมวิชาใดวิชาหนึ่งออกไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง

แม้ว่าในเชิงหลักการความคิดของวิชาพลเมืองฯ จะได้รับการยอมรับและเห็นชอบจากมหาวิทยาลัย เพราะในอดีตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็เคยมี “วิชาธรรมศาสตร์” ซึ่งสอนเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม (Moral Science) แต่ในทางปฏิบัติ การจะบรรจุวิชาใหม่เข้าไปกลับทำไม่ได้เพราะหน่วยกิตเต็ม ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้ยกตัวอย่างกลไกการเกิดวิชาใหม่ไว้อย่างน่าสนใจว่า เปรียบเสมือนโต๊ะที่มีคนนั่งที่เก้าอี้เต็มหมดทุกตัวแล้ว แม้เจ้าของเก้าอี้ทุกตัวจะเห็นชอบว่าต้องมีการปฏิรูปและเปลี่ยนแปลง แต่ก็ไม่มีใครพร้อมที่จะยอมสละเก้าอี้ของตน ดังนั้นเมื่อไม่มีใครยอมลุก “นายพลเมือง” จึงไปนั่งตักบนเก้าอี้ที่เจ้าของเก้าอี้มีใจที่จะให้นั่งด้วยได้ จากนั้นจึงค่อยขยับขยายจนมีพื้นที่ของตัวเอง นั่นคือ ถ้า ๓ คน (๓ วิชาพื้นฐานเดิม) ยอมขยับแบ่งที่ให้คนที่ ๔ (วิชาพลเมือง) ก็จะมีที่นั่งใหม่เป็นของตัวเอง

สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคือ วิชาพลเมืองฯ แทรกตัวเข้าไปอยู่ในวิชา TU120 (สหวิทยาการสังคมศาสตร์) ในช่วงเริ่มต้นประมาณ ๓ คาบ จากนั้นเมื่อเริ่มเห็นผลดีจากการสอน ก็ได้รับการยินยอมให้เพิ่มชั่วโมงการสอนมากขึ้น จนในที่สุดได้มีรายวิชา TU100 จำนวน ๓ หน่วยกิต ได้สำเร็จ โดยใช้วิธีการปรับลดหน่วยกิตของ ๓ วิชาเดิมลงเหลือ วิชาละ ๒ หน่วยกิต ปัจจุบันรายวิชาบังคับในหมวดวิชาพื้นฐานของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จึงประกอบด้วย TU100 TU110 TU120 และ TU130 ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญ ๒ ประการที่ทำให้มีวิชาพลเมือง คือ

๑. มีวิธีการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากในช่วงแรกยังมีจำนวนชั่วโมงสอนไม่มากนัก การจะหากำลังพลหรืออาจารย์ที่จะมาช่วยสอนเนื้อหาวิชาใหม่ที่มีแนวทางการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากวิธีการเดิมจึงยังพอทำได้ และเป็นไปในลักษณะทำไปเรียนรู้ไป และเติบโตไปพร้อมกัน ทีมงานจึงค่อยๆ ข้มแข็งขึ้น พร้อมกับจำนวนชั่วโมงการสอนที่ค่อยๆ มีเพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อย้อนมองดูแล้ว ผู้ร่วมถอดบทเรียนเห็นว่าหากตัดสินใจผลักดันให้มีวิชาใหม่ตั้งแต่ต้น ก็คงจะไม่สำเร็จ เพราะคงไม่สามารถหาทีมอาจารย์ที่พร้อมจะเปลี่ยนแนวทางมาร่วมสอนได้อย่างเพียงพอ

๒. ได้รับแรงสนับสนุนจากผู้บริหาร เนื่องจาก อาจารย์ ดร. ปริญญา เทวานฤมิตรกุล เป็นส่วนหนึ่งของทีมผู้บริหาร (รองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษา) ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ผลักดัน และขับเคลื่อนแนวคิดให้เกิดวิชานี้ รวมถึงทำหน้าที่สอนในวิชานี้ด้วย ดังนั้นอาจารย์จึงใช้วิธีการรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานของวิชานี้สู่ผู้บริหารอย่างต่อเนื่องทั้งในที่ประชุมคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยและสภามหาวิทยาลัย เพราะจากบทเรียนในอดีต อาจารย์มองว่าการลงมือทำเองหากขาดการสื่อสารกับผู้บริหารงานก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ฉะนั้นทำแล้วจึงต้องรายงานสภามหาวิทยาลัยด้วยว่าเกิดผลดีอย่างไร และเมื่อเกิดเป็นนโยบายจากคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัย หรือสภามหาวิทยาลัย หน่วยงานอื่นๆ ในระดับล่างก็พร้อมจะรับนโยบายมาปฏิบัติต่อไป

TU 100 สลายกำแพงระหว่างกัน

จากรูปแบบการเรียนการสอนที่เปลี่ยนไป ซึ่งผู้สอนเปลี่ยนไปเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนการสอน และต้องมีการพูดคุยกับผู้สอนท่านอื่นทั้งก่อนสอนและหลังสอนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์สอนร่วมกัน และแบ่งปันเทคนิค ลีลาการสอนในแบบฉบับของตัวเอง ทำให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนเห็นว่า TU 100 ทำให้เกิดการสลายกำแพงใน ๒ ระดับ ได้แก่

๑. การสลายกำแพงระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา จากการเรียนการสอนแบบเก่า ห้องเรียนจะถูกปกคลุมด้วยสภาวะความเกรงกลัว ผู้เรียนจะรู้สึกว่าคุณสอนเป็นผู้กุมชะตาชีวิตหรือคะแนนของตนเองไว้ จึงต้องทำทุกอย่างตามที่คุณสอนต้องการ แต่กระบวนการเรียนรู้ใน TU100 ได้สร้างความไว้วางใจระหว่างอาจารย์และนักศึกษาให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่การเรียนในคาบแรก เมื่อเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อาจารย์จึงเปรียบเสมือนเพื่อนของนักศึกษา ที่จะชี้แนะและทำให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ทั้งอาจารย์และนักศึกษามีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมากขึ้น ผู้ร่วมถอดบทเรียนท่านหนึ่งได้ยกตัวอย่างให้เห็นภาพว่า จากแต่เดิมที่สอนแบบบรรยายในห้องใหญ่ ไม่เคยมีนักศึกษาทักทายเมื่อเจอกันนอกห้องเรียน แต่เมื่อสอน TU100 นักศึกษาเข้ามาสวัสดิ์ พูดคุยด้วย และมีความสนิทสนมเหมือนนักศึกษานักเรียนกับครูในโรงเรียน เข้าถึงจิตของนักศึกษามากขึ้น

๒. การสลายกำแพงระหว่างอาจารย์ด้วยกัน เนื่องจากในช่วงเวลาเกือบ ๓ ปี ที่ได้เริ่มมีการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาพลเมือง ซึ่งอาจารย์จะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอทั้งก่อนสอนและหลังสอน ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างคณะอาจารย์ที่ทำงานร่วมกัน คือ อาจารย์เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และพร้อมจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างสนิทใจ และทำให้เกิดบรรยากาศที่ไม่

เหมือนการทำงาน ซึ่งผู้ร่วมถอดบทเรียนท่านหนึ่งเห็นว่า เป็นบรรยากาศที่คงหาไม่ได้ในสภาวะการสอนทั่วไป

ความรู้สึจาก Teacher สู่ Facilitator

จากบทบาทผู้สอนที่เน้นการบรรยาย เมื่อต้องเปลี่ยนมาเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ในวิชาพลเมืองฯ ที่ไม่ได้มุ่งเน้นการป้อนความรู้ให้กับผู้เรียนฝ่ายเดียว พวกเขารู้สึกอย่างไรกันบ้าง และก้าวข้ามผ่านช่วงเวลาที่ต้องเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างไร

อาจารย์หลายท่านยอมรับว่ารู้สึกกังวลในช่วงแรกว่าจะสอนได้หรือไม่ แต่การเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอน มาเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ก็มีกระบวนการ Workshop เพื่อปรับมุมมองร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความคิด ร่วมกันซึ่งเป็นการเตรียมใจให้อาจารย์มาระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ยังมีกระบวนการที่ให้อาจารย์ได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันทั้งก่อนสอนและหลังสอน ทำให้แต่ละคนค่อยๆปรับตัวได้มากขึ้น และมีการนำเทคนิค ลีลา หรือ กิจกรรมที่ได้เรียนรู้จากอาจารย์คนอื่นไปประยุกต์ใช้ เนื่องจากอาจารย์แต่ละคนจะมีเทคนิค ลีลา ประสบการณ์ เฉพาะตัวแตกต่างกันที่เป็นข้อเด่นหรือข้อด้อยของแต่ละบุคคล ดังนั้นการได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนจึงเป็นการต่อยอด และเสริม เต็มเต็มให้อาจารย์แต่ละคนสามารถไปพัฒนาการจัดการกระบวนการในห้องเรียนของตัวเอง เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนานและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้ต่อไป

อาจารย์หลายคนมาจากสายวิทยาศาสตร์ แต่ต้องมาสอนในสิ่งที่ไม่ใช่วิชาการตามความถนัดของ ตนเอง จึงรู้สึกกังวล แม้การมีคู่มือหรือ Script ในการสอนจะทำให้มั่นใจมากขึ้น แต่ก็ทำให้กังวลด้วยเพราะ ต้องทำทุกอย่างให้ได้ตามเวลาในแต่ละช่วง อาจารย์บางคนเล่าว่าถึงกับเอานาฬิกามาจับเวลาไปด้วยในขณะที่ สอนช่วงเทอมแรก ๆ และรู้สึกว่าเป็นการสอนที่ต้องใช้พลังอย่างมาก แต่เมื่อปรับตัวได้ ก็มีการปรับ Script ให้เข้ากับความเป็นตัวเองมากขึ้น และรู้สึกมีความสุขในการสอน มีความมั่นใจมากขึ้นในการที่จะเปลี่ยนจาก Lecture Based Learning มาเป็น Problem Based Learning

คิดในเรื่องที่ไม่เคยคิด รู้สึกในเรื่องที่ไม่เคยรู้สึก

จากการพูดคุยกับนักศึกษาที่ได้เรียนรู้วิชาพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคมไปตั้งแต่ชั้นเรียน ต้นๆ อาจารย์ผู้สอนหลายท่านซึ่งยังได้มีโอกาสพูดคุยกับนักศึกษา รวมถึงติดต่อสื่อสารกันผ่านระบบ เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่าง Facebook ได้สะท้อนมุมมองตามความเป็นจริงว่า การเรียนแค่เพียงหนึ่งภาค การศึกษา คงไม่สามารถทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนได้ทันที วิชาพลเมืองฯ เป็นการเรียนรู้แบบ Transformative Learning เป็นการปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้กับนักศึกษา ตัดเครื่องมือเพื่อให้นักศึกษาใช้ชีวิตอย่างเข้าใจ ตนเอง และเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ดังนั้นคุณสมบัติต่างๆจะเข้าไปอยู่ที่ตัวนักศึกษา และอาจเกิดปะทุขึ้นในเวลาใด ก็ได้ อาจต้องใช้เวลาเรียนรู้ปีหรือมากกว่านั้น ซึ่งไม่สามารถวัดประเมินได้ แต่มองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลง อยู่บ้าง คือ นักศึกษาได้เรื่องของกระบวนการคิดและความรู้สึก คิดในเรื่องที่ไม่เคยคิด รู้สึกในเรื่องที่ไม่เคย รู้สึก มองในเรื่องที่ไม่เคยมอง ซึ่งอาจมีผลต่อการปรับพฤติกรรมบ้าง แต่เป็นไปไม่ได้ที่จะปรับพฤติกรรม ทั้งหมดในทันที เพราะต้องใช้เวลามากพอ หรืออย่างน้อยนักศึกษาก็กล้าที่จะทำดีมากขึ้น

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมซึ่งอาจารย์ได้เล่าให้ฟังในวงถอดบทเรียนคือ นักศึกษากลุ่มหนึ่งทำโครงการ ขอบคุนแม่บ้าน รปภ. คนขับรถราง วันหนึ่งนักศึกษา ๑๐ คน ใช้บริการรถรางของมหาวิทยาลัย ก่อนที่พวกเขาจะลงจากรถ เขายกมือสวัสดีและกล่าวขอบคุณคนขับรถราง จากคนที่ ๑ ถึงคนที่ ๑๐ ทำแบบเดียวกันหมด ผลที่เกิดขึ้นคือนักศึกษาคนอื่นที่กำลังจะทยอยลงรถรางตามหลังก็ยกมือสวัสดีขอบคุณคนขับรถรางตามไปด้วย

ทั้งหมด เมื่อนักศึกษากลุ่มนี้กลับไปสัมภาษณ์คนขับรถรางว่ารู้สึกอย่างไร คนขับรถรางตอบว่ารู้สึกอยากจะขับรถให้ดีขึ้น จอดรถให้นิ่งขึ้น หลังจากนั้นนักศึกษาในกลุ่มนี้เล่าให้อาจารย์ฟังว่าทุกวันนี้เขายังเอ่ยปากขอบคุณคนขับรถรางทุกครั้ง แม้ว่าตอนนี้เขาจะมากคนเดียว ไม่ได้มีเพื่อนอีก ๙ คนมาทำโครงการด้วยกันเหมือนวันก่อน

นอกเหนือไปจากผลที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาแล้ว การทำโครงการของนักศึกษายังส่งผลถึงบุคลากรในส่วนงานต่างๆของมหาวิทยาลัยด้วย ดังเช่น โครงการเกี่ยวกับขยะที่นักศึกษาหลายกลุ่มได้ทำการรณรงค์และเห็นการเคลื่อนไหวในเรื่องนี้อย่างมากในมหาวิทยาลัยในภาคการศึกษาที่ผ่านมา เนื่องจากนักศึกษาได้ไปศึกษาข้อมูลจากฝ่ายที่รับผิดชอบของมหาวิทยาลัยด้วย ส่งผลให้ฝ่ายสถานที่ได้รับแรงกระตุ้นและเกิดความตื่นตัวในการทำงานมากขึ้น มีการจัดถังขยะภายในมหาวิทยาลัยอย่างเป็นทางการเป็นระเบียบมากขึ้น ทำสีสนของถังขยะแต่ละประเภทให้มีความชัดเจนมากขึ้น ขณะที่หอพักของมหาวิทยาลัยก็มีการจัดการเรื่องขยะอย่างชัดเจนมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นนโยบายเกี่ยวกับเรื่องการแยกขยะ เป็นการส่งต่อผลกระทบกันไปมา จนทำให้ปัจจุบันบุคลากร อาจารย์และนักศึกษาเริ่มคิดมากขึ้นก่อนที่จะทิ้งขยะลงในถังแต่ละครั้ง

ครบถ้วนตามเนื้อหาหรือไม่

หากเป็นวิชาการทั่วไป ผู้สอนคงจะตอบคำถามได้ง่ายว่าตนเองสอนได้เนื้อหาครบถ้วนหรือไม่ แต่เมื่อเป็นวิชาพลเมืองฯ ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นการให้ความรู้ทางวิชาการจากผู้สอนฝ่ายเดียว ผู้ร่วมถอดบทเรียนจึงได้สะท้อนความคิดเห็นในประเด็นที่ว่า ไม่สามารถเทียบในแบบเดียวกับวิชาที่เป็นองค์ความรู้ได้ เพราะเป็นการปลูกฝังจริยธรรม แต่ที่ทีมงานก็มีความตระหนักและพยายามออกแบบให้การเรียนการสอนมีความครบถ้วนในเชิงเนื้อหา โดยจะวิเคราะห์ว่ากระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ระหว่างการเรียนการสอนสามารถทำให้สัมฤทธิ์ผล และเกิดการเรียนรู้ในเรื่องหน้าที่หรือคุณสมบัติของพลเมืองแต่ละข้ออย่างน้อยเพียงใด และพยายามให้กระบวนการทั้งหมดเสริมวัตถุประสงค์ทุกข้อที่ตั้งไว้ ตัวอย่างเช่น ความเป็นพลเมือง คือ ๑.การเคารพกติกา ๒.การเคารพสิทธิผู้อื่น ๓.การเคารพความแตกต่าง ๔.การเคารพหลักเสมอภาค ๕. การพึ่งตัวเอง ๖. รับผิดชอบต่อสังคม ทั้ง ๖ คุณสมบัติเหล่านี้ ก็จะถูกออกแบบว่าจะต้องใช้เครื่องมืออะไรบ้างในการสร้างการเรียนรู้เพื่อให้ศึกษามีคุณสมบัติต่างๆในแต่ละข้อได้ ซึ่งคุณสมบัติบางข้อ อาจต้องใช้เวลาในการทำกิจกรรมทั้งภาคการศึกษา ในขณะที่บางคุณสมบัตินั้น การสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมครั้งเดียวก็อาจทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้ เป็นต้น

ข้อควรปรับปรุง

ผู้ร่วมถอดบทเรียนเห็นว่ายังมีบางส่วนที่ยังต้องมีการปรับปรุงทั้งในเรื่องการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ ในส่วนของการเรียนการสอนผู้ร่วมถอดบทเรียนเห็นว่าโอกาสให้นักศึกษาย้อนมองและประเมินตนเองยังมีน้อยอยู่ เช่น ในเรื่องของการเคารพกติกา แม้จะมีกติกาที่ตกลงร่วมกันในชั้นเรียน แต่นักศึกษาได้ประเมินตนเองครั้งเดียวคือช่วงสุดท้าย ทั้งนี้ก็ควรจะได้ประเมินพฤติกรรมของตนเองระหว่างการเรียนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

ในส่วนของการบริหารจัดการรายวิชาซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ ผู้ร่วมถอดบทเรียนยังมองเห็นถึงความไม่ยั่งยืนของวิชานี้ เนื่องจากผู้ที่ขับเคลื่อนให้เกิดรายวิชาไม่ใช่ฝ่ายวิชาการ รวมถึงกำลังพลที่มาช่วยสอนก็มาจากอาจารย์ที่อาสาและเต็มใจมาเรียนรู้ด้วยตนเอง แม้ตัววิชาและหลักสูตรจะเกิดขึ้นแล้ว แต่ไม่ได้อยู่ในโครงสร้างที่ควรจะเป็น ยังผูกติดอยู่กับตัวบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของวิชาเท่านั้น โดยผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบตาม

โครงสร้างการบริหารจัดการคือฝ่ายวิชาการ ยังไม่ได้เข้ามาดำเนินการโดยตรง งบประมาณที่สนับสนุนการทำงานต่างๆยังไม่ใช่งบประมาณจากกลไกของมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบโดยตรง แต่ได้มาจากการขอการสนับสนุนจากส่วนงานอื่น รวมถึงอาจารย์ผู้สอนยังได้สละค่าตอบแทนบางส่วนมาช่วยด้วย เรื่องเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ทีมขับเคลื่อนต้องวางแผนพยายามทำงานต่อไปให้เกิดโครงสร้างที่สนับสนุนวิชาการอย่างชัดเจนและยั่งยืน